

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Ганка Неделчева, СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ

на дисертационен труд

от **Лилия Константинова Жекова,**

докторант на самостоятелна подготовка

в катедра „Камерна музика и съпровод“ при Инструментален факултет

на НМА „Проф. Панчо Владигеров“

на тема:

ПРОБЛЕМИ НА ИНТЕРПРЕТАЦИЯТА В КАМЕРНО- ИНСТРУМЕНТАЛНИТЕ АНСАМБЛИ С ПИАНО В ТВОРЧЕСТВОТО НА КОНСТАНТИН ИЛИЕВ И ЙОРДАН ДАФОВ СЛЕД 1970 Г.

за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“

по професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

Представеният дисертационен текст е научно-изследователската част от художествено-творческата докторантура на Лилия Жекова. Процедурата е съобразена с всички правни изисквания (разглеждане, приемане и гласуване на заседание на катедра „Камерна музика и съпровод“), както и с представяне на необходимите документи (протоколи и решение от ФС на Инструментален факултет) за насочване към публична защита.

Биографичните данни за докторантката я представят като възпитаник на НМУ „Любомир Пипков“ и НМА „Проф. Панчо Владигеров“ с отлични постижения, който има професионална реализация като старши преподавател във Вокален факултет на Музикалната академия, пианист-аккомпанятор и концертиращ камерен изпълнител.

В контекста на процедурата ще открия принадлежността ѝ към камерен ансамбъл „Силуети”, с която осъществява голяма част от своя професионален актив у нас и зад граница. Работата в този състав е своеобразна творческа лаборатория на пианистката Лилия Жекова, в която тя осъществява своите наблюдения и взема креативни решения, акумулира, асимилира и обобщава художествените си практики. В това артистично битие присъстват и много вдъхновяващи фигури – на нейните български педагози и ментори проф. Венцеслав Николов, проф. Георгита Бояджиева, проф. Ружка Чаракчиева, както и авторитетни имена от европейския музикален свят като проф. Сашко Гаврилов, Хато Беарле (Албан Берг квартет), Йоханес Майзел (Артис квартет), Дирк Момер (Форе квартет), Патрик Юдт (Ансамбъл Модерн). Репертоарният профил на състава „Силуети” кореспондира с явния афинитет на Лилия Жекова към модерния музикален език. И като негов член, тя получава своето и на състава международно признание на концертни и фестивални сцени с респектираща художествена продукция. В публикуваната 5-годишна хроника от концертната дейност на докторантката многократно присъстват композиции от Константин Илиев и Йордан Дафов, които са във фокуса на научно-изследователската ѝ работа.

Дисертационният текст е в обем от 166 машинописни страници, чиято структура съдържа Въведение, три тематични глави, Заключение, обобщена справка за Приносните моменти на изследването, Приложения №№ 1, 2, 3, Източници (използвана литература, използвани аудио записи, други документални ресурси), Художествено-творческа дейност на докторантката за периода 2014-2019 (описание на концерти, студийни записи и публикации).

Без съмнение този докторантски текст дава основание за високи оценки и суперлативи, които в настоящата рецензия и нейната академчна функция са израз на възхищение и адмирации за прекрасно планирана и осъществена работа на Лилия Жекова – изпълнителска и научно-изследователска, с висок коефициент на осмисленост, актуалност, аргументираност, музикално-историческа необходимост и дисертабилност като дело на търсещ и можещ млад музикант.

Въведението притежава всички необходими атрибути – обект и предмет на изследването, мотивация за избор на тема (работата ѝ в ансамбъл „Силуети“), основание за интерпретационните и ансамблови идеи (пак там), които са представени чрез специфичния ракурс на приемствеността – като еволюционен механизъм, проявен в национално-исторически план, от една страна и като общокултурен европейски процес, от друга. Тематичният ареал на дисертацията и нейният фокус – творческият тандем Константин Илиев – Йордан Дафов е прекрасно основание за подобен подход. Той намира израз в различни конфигурации – учител/ученик, композитор/изпълнител, колега/приятел/съмишленник и получава пространно тълкувание от докторантката. Историческият шанс е на нейна страна: *„...личността и творчеството на Константин Илиев чакат повече от 30 години своето пълно и обективно изследване, а Йордан Дафов, по-скоро познат като диригент, би могъл да бъде изследван и като един от най-интересните композитори на нашето време“*. (стр. 9)

Уводният текст илюстрира умението на докторантката да маркира определен исторически период и да го превърне в изпълнима интелектуална задача, както в случая, с уточнението в титула, което фиксира интереса ѝ към творчеството на двамата композитори след 1970. Ще отбележа и изследователския рефлекс на Жекова, която търси и намира необходимата информация за своите анализи и изводи чрез допълнителни ресурси – аудио материали, звукозаписи на творби, интервюта с авторите, лични разговори с Йордан Дафов, които повишават степента на автентичност и историчност на нейния ръкопис. Тази широка информационна платформа логично отговаря на обявените цели и задачи на докторантката : *„да привлече интереса на бъдещите камерни изпълнители към тези творби“*, както и да инспирира българското музиковедие за *„размисъл и бъдещи проучвания“* . (стр. 9-10)

Подробното разглеждане и оценка на Въведението в настоящата рецензия не е случайно, а повече от необходимо поради общото впечатление, че то наистина има функция на своеобразна координатна система, в която всеки елемент от нея намира своята причинно-следствена

позиция в текста по-нататък. В процеса на пространствени прояви на тази многоелементна конструкция докторантката е навигирана и асистирана безпогрешно от ефективни методи – исторически, аналитико-синтетични, компаративни и др.

Глава I. Творческата дейност на Константин Илиев и Йордан Дафов като част от професионалната музикална култура в България. Връзката учител-ученик. конкретизира присъствието на двамата творци на фона на социокултурни събития, разтърсващи драматично Америка и Европа през 3 поредни десетилетия – 60-те, 70-те и 80-те години на ХХ век и техния резонанс у нас. Докторантката избира за отправна точка на своя коментар изкуството, водена от вътрешното си убеждение, че *„най-верният и сигурен свидетел на времето остават произведенията, създадени от творците. Те съдържат в себе си енергията и тревогите, социалните противоречия и конфликти в обществото, пречупени през призмата на личността и емоционалния вътрешен свят на своите създатели.”* (стр. 12) По стечение на обстоятелствата това са трите общи десетилетия в житейския и творчески път на Илиев и Дафов, които ситуират техния контакт, прераснал в единомислие и единоействие. Натоварени са със специфична мисия – Константин Илиев да сближи българската музика със съвременните европейски тенденции, а Йордан Дафов да продължи тези процеси като своеобразна българска *risposta* на европейския музикален авангард.

Лилия Жекова намира точния конспективен подход, за да представи лични събития, вплетени в националната музикална култура и да изведе идеята за отстояване на личния стил и естетически предпочитания на инакомислещите български музиканти като Константин Илиев, Лазар Николов, Йордан Дафов, които започват с общи усилия да пишат историята на българския авангард.

Докторантката обобщава историческия принос на К.Илиев за утвърждаване на най-новата българска музика (Лазар Николов, Иван Спасов, Георги Тутев, Васил Казанджиев), която присъства в концертните зали заедно с творбите на Онегер, Месиан, Шьонберг, Берг, Веберн, Стравински, Малер. Определя магнетичната му фигура на композитор,

диригент, публицист и педагог като фундамент за естетическа и художествена приемственост между учител и ученик с перспективи за постоянно развитие чрез нови последователи.

Глава II разглежда житейския и творчески път на Константин Илиев като проследява чрез подглави с богата информация, разсъждения и анализи неговата биографична справка, основни жанрове в творчеството му и присъствие на камерната музика в него. В тази последователност се вписва Трио за цигулка, виолончело и пиано (1976), което става обект на подробен анализ, логично отвеждащ до интерпретационните и ансамблови проблеми при неговото изпълнение.

Лилия Жекова умее да пише и притежава талант да структурира словесните си конструкции. Биографичните данни, които тя поднася за Константин Илиев, миксират събития, присъствия, влияния, турбуленции, за да обяснят формирането му като творец, избор на естетика и творческа посока. Обобщава ги убедително: *„Със своето творчество К.Илиев поема път, който може да бъде наречен революционен в развитието на българската музикална култура. Езикът, който той „говори“ е твърде различен и неприемлив за неговите учители и по-възрастни колеги – обстоятелство, което води до неизбежен конфликт между поколенията.“* (стр. 29-30)

Параметрите на индивидуалния композиторски стил на Константин Илиев са точно и лаконично очертани – свободна атоналност, серийна додекафония, контролирана алеаторика. Европейските първоизточници на влияние намират коментар и оценка от сподвижници и съидейници, с които заедно правят *„...голямата крачка“ на младата българска музикална култура да намери свой облик...“* (стр.31)

Докторантката разгръща изследователския си потенциал в представянето на творческото наследство на Константин Илиев като периодизация, стилистични особености и композиционни похвати. В тази панорама са разположени неговите камерни опуси, от които избира **Трио за цигулка, виолончело и пиано (1976)** като творба за по-подробни наблюдения и обобщения. Тази част от дисертационния текст позволява

успешното сливане на изследователя с изпълнителя Лилия Жекова. Триумфът на знания (музикално-исторически, теоретични, клавирно-методически, ансамблови, интерпретаторски) и уменията да се говори и пише красиво за музиката са във впечатляващ синхрон.

Както споменава във Въведението си, Л. Жекова планира и прави своеобразна „биография“ на творбата, чиито елементи съдържат всички ресурси на информация – факти за нейното създаване и битие, аудио регистрации, публични изпълнения, структурен и художествен анализ на всяка от съставните ѝ части. С това тя като автор на дисертационния текст споделя своя собствен професионален модел на работа като изпълнител. Дава знание чрез споделения си личен опит и отново като изследовател работи за механизмите на приемствеността (отново един от маркерите на Въведението). Текстът е смислова амалгама, в която намират място всички аспекти в работата на инструменталиста-асамблист в зоната на специфичен модерен музикален език.

С вещина и култура Л. Жекова дефинира ансамбловите проблеми. Конкретизира ги с примери и решения в помощ на следващите изпълнители на тази музика – интонационни, акустични, теситурни с отношение към баланса, темброви игри и особено необходимостта от единство и организация на времепротичането чрез обща уеднаквена пулсация в условията на конкретната модерна нотация, т.е. чрез конструиране на вътрешно-ритмичен и метричен скелет на творбата. Много и важни аспекти на интерпретацията като колективен продукт в камерното музициране намират място и дълбок анализ. Маркира ги като единомислие, толерантност, синхронизиран подход и усет за цялостното изграждане на музикалната форма – връзка между елементите във всяка част, вътрешно съотношение между дяловете, а на разстояние и между частите на творбата, динамична скала на решенията, уточняване на кулминации във ffff и rrrr. Разглежда проблема за изпълнителската свобода в импровизационните прояви на музикантите, която в повечето случаи е лимитирана от композиторски ремарки или означения и търси осъществяване „като диалог, който диша естествено“. (стр. 62)

В глава III от дисертационния текст изложението е фокусирано върху присъствието на Йордан Дафов в българската музикална култура като пряк наследник на Константин Илиев и продължител на неговото дело, но със свой собствен творчески път и значение. Технологичният модел на представяне на информацията в подглави е прецизно осъществен и тук. Потвърждава се впечатлението от I и II глава на текста, че докторантката има вкус към историческия детайл, към интересната архивна единица, който по силата на съдбата допълва с нови ресурси – личните си разговори с композитора. С това всяко заключение получава все по-голям коефициент на достоверност и историчност.

Възниква усещане за огледален механизъм, в който учител и ученик взаимно се отразяват, но всеки запазва своя собствен личен профил и творческа индивидуалност, повлиян и моделиран от житейски събития, професионални пътеки и обкръжение. Разпределението на активностите като диригент и композитор при Йордан Дафов е естествен процес, в който се намесва новото столетие като го преформатира в полза на композитора.

Л. Жекова проследява 2 творчески периода в неговото творчество – първи (от 60-те до 80-те години на XX век), който определя като камерно-симфоничен (вероятно поради ангажираността му с Толбухинския камерен оркестър) и втори – от 2007 до днес, в който доминиращо присъствие има камерно-инструменталната и вокалната музика. Авторката намира обяснение за продължителното творческо мълчание на композитора Дафов в социално-икономическите промени в началото на 90-те години на миналия век, а по-късно настъпилото вдъхновение – с настъпващото ново хилядолетие.

Докторантката има изследователски подход, който с успех прилага спрямо творбите на Константин Илиев и на Йордан Дафов. В края на своя дисертационен текст като източници тя посочва списък с прослушаните творби на двамата композитори. Ще бъде вярно, ако кажем, че тя добре познава това, за което говори и пише. Това дава материал за нейните обобщения за стиловите особености и в композициите на Дафов – програмност, композиционна техника, базирана на микроструктура, сериална организация без стриктно спазване на додекафоничните

канони, конструктивни модели, които съдържат контролирана алеаторика, импровизационни подходи, кореспондиращи с използваните от него *qiasi* момент-форми. Л. Жекова намира основание да определи авторския стил на Дафов като разпознаваем, да го открие с характерната му деликатност и финес. Ето нейният коментар за началото на „Песни без думи“: *„Встъплението се появява от нищото и създава прекрасен звуков воал, в който изплува и първата песен. Така още от самото начало музиката разкрива разнообразие от багри. Може да се каже, че това е важна отличителна черта в стила на Йордан Дафов, която присъства във всяка негова творба – изящество и нюансираност на звука и майсторство при използването на тембровите особености на инструментите в ансамбъла...”* (стр.129).

В аналитичната част от тази глава на дисертацията си Лилия Жекова се фокусира върху камерни творби с пиано, създадени от Йордан Дафов в периода 2011-2017, представени в хронологичен порядък. Разгледаните 6 композиции на Йордан Дафов (*„Музикални моменти” за цигулка, виола и пиано, 2011; „Песни без думи” за кларинет, виолончело и пиано, 2012; „Ходът на времето” за цигулка, две виолончели, кларинет, пиано и сопран, 2014; „Капричио за флейта и пиано и Серенада за тромпет и пиано, 2014; Blick aufs Barock, за соло виолончело и състав, 2016; SED TIBI GLORIA IN VITAM AETERNAM, 2017, Hommage a Georgi Vadev*) говорят за инвенцията на композитора и за професионалната вещина на неговия изследовател в лицето на Лилия Жекова. За всяка творба е намерен подходящ език и музикална лексика, с която се изяснява структура, съдържание, драматургия, специфични проблеми на ансамбъла и се въвеждат подходящи работещи интерпретационни решения. Подходът професионално е защитен в творчеството на Константин Илиев, но тук е разположен в звуковата материя на Дафов, която докторантката добре познава. Ефективността на нейната работа резултира в синопсис на творчеството на Йордан Дафов, публикуван като **Приложение №3**, което е още един повод за адмирации.

Заключението на дисертационния труд визира релацията композитор-изпълнител-слушател, в която всеки елемент е от значение за

сценичната биография на художествената творба. Под тази смислова арка цялото съдържание на дисертационния текст придобива смисъл на професионален обет за служене в храма на Музиката.

Приемам напълно обявените от докторантката **Научни приноси**.

Авторефератът представя точно и адекватно научното съдържание на дисертацията.

Изказвам възхищение от изискания стил, литературна и музикална култура на автора на дисертацията, която личи в умело подбраните изказвания на авторитетни музиканти, които съпътстват нейния текст, в терминологичните разяснения към него и в цялото му съдържание.

С тези аргументи предлагам на Уважаемото Научно жури **да присъди** заслужено научната и образователна степен „ДОКТОР” на Лилия Константинова Жекова.

27.08.2020

София

Член на научното жури:

/п/ проф. д-р Ганка Неделчева